

ХРОНІКИ

Яна Мацурова

Чеська мова сьогодні й завтра Доповідь Ольги Мартінцової «Неологічні тенденції в сучасній чеській мові»

Понад сорок років присвятила неології чеська лінгвістка, доктор філософських наук Ольга Мартінцова. У грудні цього року на запрошення Інституту богемістики та Інституту східноєвропейських студій філософського факультету Карлового університету вона виступила перед університетською публікою зі своєю презентацією «Неологічні тенденції в сучасній чеській мові».

Неологія, ще кілька десятиліть тому Попелюшка серед мовознавчих дисциплін, сьогодні тішиться неабиякою популярністю не тільки серед лінгвістів, але й серед найширшого загалу. Неологізми потрапляють у поле зору засобів масової інформації, поява нових слів цікавить і звичайних користувачів мови. Велика кількість нових слів, що з'являються просто у нас на очах, закономірно викликає питання: що ми знаємо про цю «нову мову», яка вона, якими шляхами прямує в майбутнє? Чи різняться динамічні тенденції у різних мовах, чи можливо, усі ми проходимо подібні етапи?

Говорячи про сьогоднішній стан розвитку неології, дослідниця зазначила, що ситуація, в якій перебуває ця дисципліна, значно відрізняється від тієї, що була напередодні 90-х років ХХ століття. У чеській мові з'явилися якісні словники неологізмів «*Nová slova v češtině*», 1998 рік, авторський колектив на чолі з О. Мартінцовою та «*Co v slovnících nenajdeme: novinky v současné slovní zásobě*», 1994 рік, автори З. Сохова, Б. Поштолкова. У 1999 році вийшов «*Rusko-český a česko-ruský slovník neologizmů*», автори М. Савицький, Р. Шишкова, Е. Шлауфова. Його нове, перероблене й розширене видання вийшло в 2004 році. Проблематиці неологізмів присвячено чимало статей, розвідок, монографій. Ключовим фактором, що впливає на характер сучасної чеської неології, є нові можливості виявлення неологізмів, які відкриває Інтернет

та Чеський національний корпус. «Не можна зупинятися лише на виявленні та накопичуванні нового лексичного матеріалу», – стверджує Ольга Мартінцова. «Важливо також спостерігати, які тенденції своїм виникненням та існуванням у мовній системі та комунікації обумовлюють, викликають появу неологізмів, є їхніми носіями».

Як чеська, так і зарубіжна неологія мають значні розбіжності у визначенні терміна «неологізм». Чеська дослідниця вбачає причини цих розбіжностей у різних поглядах на проблематику нового в мові. Чи обираємо синхронну чи діахронну перспективу дослідження? Чи визначаємо неологізми як явище *langue* чи *parole*? Чи керуємося соціолінгвістичним чи лінгвістичним підходом? Нарешті, чи є полем нашого дослідження одна мова, чи порівнюємо декілька мов? Усе це підтверджує думку про те, що саме поняття неологізму є *a priori* відносним.

Яким чином можемо реєструвати та описувати нове в мові? Ольга Мартінцова, відома як автор фундаментальних праць на тему неологізмів, керується декількома критеріями. При з'ясуванні неологічності спирається на час появи слова, а не на час його реєстрування (запису). Далі аналізує неологізм у його відношенні до мовного утворення – сучасної мови та її часових відрізків, її внутрішнього членування (неологізм у літературній мові, в сленгу тощо). Можемо говорити про неологізми в часовій відстані 50 років, можемо зосередитися на коротшому періоді в 10–15 років. Важливо визначити мову, в якій шукатимемо неологізми, та встановити, відносно чого шукатимемо нове.

Неологічні тенденції не обмежуються лише тим, що твориться серійно та регулярно за правилами. Багато одиниць виникають за аналогією, наслідуванням моделі, в результаті помилки або й навмисного порушення словотвірних норм: *vlakuška* «провідниця в потягах найвищого класу типу «Єврості» (за аналогією до *letuška* «стюардеса»), *sněhánku* від *sníh* «сніг» + *přehánku* «короткочасні опади» (спочатку дикторська обмовка під час повідомлення про прогноз погоди, яка згодом стала популярним словом), *ovčan* «пасивна людина» (*ovce* «вівця» + *občan* «громадянин»).

Шляхи виникнення неологізмів у сучасній чеській мові дослідниця представляє в такій типології: творення неологізмів засобами словотвору, запозичення, семантичні творення, творення кількаслівних лексичних одиниць.

У рамках цих типів потім намагається визначити, що є важливим, помітним, що має риси неологічності. Реєструє, наприклад, збільшення частотності вживання радикасвідів, префіксвідів та суфіксвідів *auto-*, *bio-*, *eko-*, *etno-*, *mini-*, *mikro-*, *giga-*, *super-* та інших. Значно частішим є вживання префіксів у дієсловах та іменниках: *financovat* – *dofinancovat*, *profinancovat*, *zafinancovat*;

protidemonstrant, protievropan, protiklausovec, proevropan, subdoména, postfašista. У дієслів при цьому помітна тенденція обов'язково мати префікс, навіть якщо він дублює значення, наявне в корені слова: *vyemigrovat*.

Звичайно, неможливо в рамках нашого анонсу цієї події детально зупинитися на всіх питаннях, що розглядалися в презентації чи виникли під час дискусії. Свій виступ пані доктор закінчила словами: «Пізнання неологізмів – це процес, який ніколи не закінчується, тому він завжди нам приносить різні несподіванки». Бажаємо їй, щоб її насага та успіхи у вивченні неології також не знали кінця. Будемо сподіватися на наступні зустрічі з цією видатною чеською вченою.

Yana MATCUROVA

Neological Tendencies in Modern Czech Language: Ph.D. Olga Martincová's Presentation

The contribution recapitulates a presentation Neological Tendencies in Modern Czech language delivered by Ph.D. Olga Martincová at Charles University, Prague on December 1st, 2011. The prominent Czech scientist presented her understanding of terms «neologism», «neological tendency» and outlined the most distinct tendencies in modern Czech language.